

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

27^E JAARGANG

WOENSDAG 9 SEPTEMBER 1942

No. 1390

N.V.
Stoomvaart-Mij. „Nederland”
Amsterdam

N.V.
Rotterdamsche Lloyd
Rotterdam

SMIT
SLIKERVEER

DYNAMO'S
MOTOREN
APPARATEN
INSTALLATIES

Hypotheekbanken en Woningmarkt in Nederland

door

Ch. GLASZ

15de publicatie van
het Nederlandsch
Econom. Instituut

Prijs f 1.55*

(Prijs voor donateurs en
leden van het N.E.I. f 1.10)

Verkrijgbaar in den boekhandel

Uitgave:

De Erven F. Bohn N.V. — Haarlem

Wat is de

HOLLERITH Boekhoud- en Statistiek-DIENST

Deze dienst vormt een afdeling van ons bedrijf, die over een uitgebreide, moderne WATSON Machine Installatie (HOLLERITH Systeem) beschikt, alsmede over een staf van deskundig bedienend personeel, om **alle administratieve werkzaamheden en statistieken**, tegen een redelijk tarief, feilloos en snel volgens het HOLLERITH Systeem uit te voeren.

Vraagt nadere inlichtingen aan de:

WATSON BEDRIJFSMACHINE MAATSCHAPPIJ N.V.
HOOFDVERTEGENWOORDIGING VOOR NEDERLAND DER
INTERNATIONAL BUSINESS MACHINES CORPORATION te
NEW-YORK.

Frederiksplein 34, Amsterdam C — Telef. 33656—31856

R. Mees & Zoonen

Ao. 1730

BANKIERS EN ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM
AMSTERDAM (Ass.)
's-GRAVENHAGE
DELFT — SCHIEDAM
VLAARDINGEN

BEHANDELING VAN ALLE
BANKZAKEN

BEZORGING VAN ALLE
ASSURANTIËN

NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ, N.V.

69 KANTOREN IN NEDERLAND

EFFECTEN

AAN- EN VERKOOP — ADMINISTRATIE

CREDIETEN

AAN HANDEL EN INDUSTRIE

ABONNEERT U OP

DE ECONOMIST

ORGAAN VAN HET NED. ECONOMISCH INSTITUUT

Onder redactie van:

Th. Ligthart, Ch. Raaijmakers,
C. A. Verrijn Stuart, G. M. Verrijn Stuart,
F. de Vries.

De Economist verschijnt den
15den van elke maand. De
prijs voor den jaargang be-
draagt f 12.60* voor 't binnenl.,
franco p. v. f 13.40*; voor stu-
denten f 10.50*. franco p. p.
f 11.30*; f 13.50 voor het bui-
tenland, bij vooruitbetaling.

Met 1942 begon de Eén-en-negen-
tigste jaargang:

*Proefnummer gratis op
aanvraag verkrijgbaar!*

Abonnementen worden ook door den boekhandel aangenomen.

UITGAAF VAN DE ERVEN F. BOHN N.V.
HAARLEM — POSTGIRO 5403

Overzicht van de ontwikkeling der handelspolitiek van het Koninkrijk der Nederlanden van 1923 t/m. 1938

(Samengesteld door een groep mede-
werkers van het N.E.I., onder leiding van
Prof. Mr. P. Liefstinck)

28ste publicatie van het Nederl. Econom. Instituut

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden van het N.E.I.
f 1.50) *Verkrijgbaar in den boekhandel*

U I T G A V E :

DE ERVEN F. BOHN N.V., HAARLEM

De Scheepsbouw- nijverheid in Nederland

door

Ir. J. W. BONEBAKKER

Publicatie no. 16 van het
PRIJS Nederlandsch Econom.
f 1.55* Instituut

Donateurs en leden **f 1.10**

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave van de
ERVEN F. BOHN - HAARLEM

TINRESTRICTIE EN TINPRIJS

door **M. J. Schut**

31ste Publicatie van het Neder-
landsch Economisch Instituut.

Prijs f 1.55*

(Prijs voor donateurs en leden
van het N.E.I. . . . . f 1:10)

Verkrijgbaar i. d. boekhandel

UITGAVE:

De Erven F. Bohn N.V., Haarlem

Derde Gewijzigde Druk

van

Egalisatiefondsen en Monetaire Poli- tiek in Engeland, Nederland en de Vereenigde Staten

door

Prof. Dr. H. M. H. A. van der Valk

30ste Publicatie van het Neder-
landsch Economisch Instituut.

Prijs f 2.10*

(Prijs voor donateurs en leden
van het N. E. I. f 1.50)

Verkrijgbaar in den Boekhandel

Uitgave: De Erven

F. BOHN N.V., HAARLEM

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

27^E JAARGANG

WOENSDAG 9 SEPTEMBER 1942

No. 1390

HOOFDREDACTEUR:

M. F. J. Cool (Rotterdam).

PLAATSVERVANGEND HOOFDREDACTEUR:

H. W. Lambers (Zwartewaal).

Redactie en administratie: Pictet de Hoochweg 122, R'dam-W.

Aangeteekende stukken: Bijkantoor Ruigeplaatweg.

Telefoon Nr. 35000. Postrekening 8408.

Abonnementsprijs voor het weekblad, waarin tijdelijk is opgenomen het Economisch-Statistisch Maandbericht, franco p. p. in Nederland f 20,85* per jaar. Buitenland en kolonien f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het weekblad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Advertenties voorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

Blz.

Bijzondere transacties via de clearing door Mr. P. A. Blaisse	398
Balansstatistieken van hypotheekbanken, werkzaam in Nederland, 1941	400
Boekbesprekingen.	
Dr. H. P. W. van Ravestijn: Beleggingspolitiek en risicoverdeeling, bespr. door C. Goedhart, ...	403
Maandcijfers.	
Indexcijfers van Nederlandsche aandelen	404
Statistieken.	
Stand van 's Rijks kas — Bankstaten	405

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Konden wij de vorige week constateeren, dat de omzetten op de *geldmarkt* speciaal in het langer loopende schatkistpapier, uitermate beperkt waren gebleven, als gevolg van de terughoudendheid van het meerendeel der geldgevers, in verband met de mogelijkheid van een nieuwe staatsleening, deze week was daarin een belangrijke verbetering waar te nemen. Geldgevers, die zich de vorige week van de markt hadden teruggehouden, wellicht in de verwachting, dat een ruimer aanbod van papier, nl. van de zijde van hen, die tot liquidatie genoopt waren om te kunnen inschrijven, de rente zou doen oploopen, zijn nu weer in de markt gekomen. De omzetten in het langer loopende materiaal waren vrij omvangrijk, zij het dan ook, dat de rentetarieven over het algemeen wat hooger waren dan eenige weken geleden het geval was. Ook op de callmarkt zijn de omzetten weer wat grooter geweest; geldnemers, die de vorige week eenige terughoudendheid betrachtten, waren nu weer wat vlotter in het aangaan van engagementen. In verband met het bijzondere karakter van de callmarkt en de functie daarvan in de financiering van de wisselmarkt, is het logisch, dat, wanneer op de wisselmarkt de geldgevers terughoudend zijn, op de callmarkt de geldnemers meer reserve in acht nemen.

De *obligatiemarkt* vertoonde evenals de geldmarkt tekenen van geringeren invloed der verwachtingen inzake een nieuwe consolidatie-operatie. Niet dat men de gedachte aan een emissie heeft laten varen, integendeel men neemt voor en na aan, dat te eeniger tijd tot consolidatie zal worden overgegaan. Alleen denkt men aan een verder af gelegen stortingsdatum. Het moet trouwens worden geconstateerd, dat het koerspeil der voornaamste leeningen wel een vrij, belangrijke koersdaling had ondergaan, wanneer men bedenkt, dat er alleen nog maar sprake was van verwachtingen, terwijl nog in het geheel niets bekend was inzake de mate, waarin verschillende groepen zouden moeten deelnemen. De koersdaling kon derhalve nog nauwelijks andere oorzaken hebben dan psychologische. De 3—3½ pCt. leening 1938, die de week opende op 96 9/16, sloot op 97 3/16, een koersavans derhalve van 5/8 pCt. Minder sterk was de stijging bij de jongste staatsleening, de 3½ pCt. leening 1941, die op 99 9/16 opende en de markt verliet op 99 21/32. Deze leening had in den loop van de week een oogenblik 99½ genoteerd. Een belangrijke stijging vertoonde de langlopende 3 pCt. leening 1937, die in de voorgaande week de krachtigste daling had vertoond. Na een opening op 92½ stelde deze leening zich aan het einde van de week op 94 5/8, een koersstijging dus van bijna 2 punten.

Op de *aandelenmarkt* was het voornaamste verschijnsel de zeer vaste stemming voor Indische waarden, die een zeer aanzienlijk koersavans boekten bij levendige omzetten. Olies werden ook levendig verhandeld, maar de koersstijging in dit fonds was maar zeer matig, tegen flinke koerssprongen bij de Indische aandelen. Zoo stegen bijv. H.V.A.'s 40 punten, Amsterdam Rubber 10 punten en Deli's ruim 20 punten.

BIJZONDERE TRANSACTIES VIA DE CLEARING.

Alvorens hieronder enkele punten betreffende het internationale betalingsverkeer nader te bezien, waarbij in het bijzonder wordt stilgestaan bij de mogelijkheid versnelde clearingbetalingen voor de betrokkenen te effectueeren, zij er de bijzondere aandacht op gevestigd, dat deze geheele materie zóó gecompliceerd is en voor een systematische behandeling zóó weinig overzichtelijk, dat in het onderstaande slechts enkele aantekeningen worden gegeven, zonder dat daarbij aanspraak wordt gemaakt op volledigheid.

Wij zijn ons daarbij bewust, dat verschillende aspecten van deze zaak momenteel van minder belang zijn en in hoofdzaak slechts theoretische waarde hebben. Niettemin achten wij het van beteekenis enkele kanten van het internationale betalingsverkeer nader te belichten, in het bijzonder in verband met de omstandigheid, dat zich mischien na den oorlog wel weer vragen zullen voordoen, die ook vroeger steeds de volle belangstelling van handel en industrie hebben gehad. De ervaringen, die in ons land op het gebied van de praktische toepassing van clearing- en compensatieverdragen in de afgelopen jaren zijn opgedaan, zullen ons na den oorlog zeker van pas komen.

De wachttijd bij de clearing.

Het is wellicht niet algemeen bekend, dat via de internationale clearing langs verschillende wegen betalingen kunnen worden verricht, welke er toe leiden, dat de betrokken transacties sneller en commercieel met een grotere zekerheid worden uitgevoerd. Het groote probleem, dat speciaal in de jaren direct voor het uitbreken van den oorlog algemeen bestond, was dat van den zgn. wachttijd. In de „Economisch-Statistische Berichten” van 21 Augustus 1940¹⁾ is meer uitvoerig bij de oorzaken van den wachttijd stil gestaan. Met het oog op het groote belang, dat deze materie heeft, zij er hierbij aan herinnerd, dat de spanning tusschen de binnen- en buitenwaarde van het geld zoo groot werd, dat de overwaardeering van de buitenwaarde het beoogde evenwicht in de handelsbalansen van het valutazwakke land met het valutasterke land — of het overwicht van de eerste op de tweede! — verstoort. „In plaats van een gegarandeerde afwikkeling” — aldus Dr. Treep — „van de bevroren credieten te waarborgen met de instandhouding van den normalen handel, constateerde men, dat de stortingen in de valutasterke landen geleidelijk afnamen in overeenstemming met den gedaalden invoer uit de valutazwakke landen, terwijl de achterstallige handelsvorderingen opliepen door den aantrekkelijken export naar laatstgenoemde landen.”

Het spiegelbeeldeffect der bilaterale clearing.

Naast het niet in evenwicht zijn van handelsbalansen is een tweede oorzaak van den wachttijd aan te geven, welke is gelegen in het verschil in betalingscondities bij bepaalde transacties met twee landen; hierbij treedt tevens het zgn. spiegelbeeldeffect der bilaterale clearing op (zie bovengenoemd artikel).

Wat is immers het geval? Stel, dat Nederland (land B) industriële producten naar Roemenië (land A) levert tegen betaling op 3 maanden, terwijl Roemenië graan à contant levert aan Nederland. Vooropgesteld zij, dat het handelsverkeer in evenwicht is. De clearingstorting in Roemenië geschiedt in ons voorbeeld dus drie maanden na factuurdatum, terwijl door den Nederlandschen importeur van het Roemeensche graan daarentegen contant wordt gestort. De consequentie hiervan is, dat de graan-exporteur eerst na drie maanden geld uit de Roemeensche clearing beschikbaar krijgt, terwijl de industriële exporteurs op den vervalddag kunnen worden voldaan. De toe-

stand is dus zóó, dat de industriële leverancier geen verschil merkt, daar zijn factuur wordt betaald op den vervalddag, terwijl de exporteur in Roemenië drie maanden op zijn geld moet wachten, in casu tot het tijdstip, dat de Roemeensche importeur van de industriële producten uit Nederland in de Roemeensche clearing stort. Er ontstaat dus een wachtermijn, welke het langst is voor degene, die op de „kortste” betalingsconditie heeft geleverd, een wachttijd, die de laatste zelf niet in de hand heeft, maar afhankelijk is van de condities, waarop de importeurs in het eigen land koopen.

Het overbruggen van den wachtermijn.

Aan het bovenstaande moet echter onmiddellijk worden toegevoegd, dat de beschouwingen, welke samenhangen met den wachttijd in de clearing feitelijk slechts historische beteekenis hebben, daar op het moment eigenlijk geen wachttijd bestaat. Immers, vrijwel onmiddellijk na de bezetting in 1940 werden op grond van een afzonderlijke met Duitschland getroffen regeling de clearingvorderingen direct door De Nederlandsche Bank voldaan. De wachttijd is dus op deze wijze geëcarteerd. De tijdsverschillen, welke thans nog bestaan, houden in hoofdzaak slechts verband met vertragingen in postverbindingen en verkeersmoeilijkheden en zelfs deze kunnen nog veelal worden voorkomen door telegrafische overmaking. Gelijk bekend, wordt veelvuldig door de „Zentral Verrechnungskasse” te Berlijn telegrafische opdracht tot uitbetaling aan het Clearing-instituut gegeven. Is derhalve het probleem van den wachtermijn momenteel niet opportuun, toch is het interessant een oogenblik stil te staan bij de vraag, op welke wijze deze wachttijden kunnen worden overbrugd. Immers, in de meeste gevallen stellen de betrokkenen op een snelle betaling prijs: de exporteur, die snel zijn geld wil ontvangen, de importeur, die op korten termijn over zijn goederen wenscht te beschikken en deze eerst na remise afgezonden krijgt, de natuurlijke persoon, die dringend moet worden ondersteund.

Eigenlijk kan de vraag nog beter anders worden gesteld. In hoeverre kunnen de bezwaren, welke aan een wachtermijn zijn verbonden, worden ondervangen? De wachtermijn blijft immers bestaan, alhoewel niet moet worden vergeten, dat deze door een goede „planning” en een zorgvuldige clearingtechniek voor een gedeelte is te voorkomen.

Verschuivende oplossingen zijn in de praktijk gevonden. In de eerste plaats kochten particulieren clearingvorderingen op en betaalden aan belanghebbenden uit onder aftrek van een flink disconto. Ook de banken, toch reeds in zoo sterke mate bij het clearingverkeer betrokken²⁾, verleenden in vele gevallen hare bemiddeling, hetzij dat belemmering plaats vond, hetzij op andere wijze.

Noemen wij de bank in land A, via welke de storting plaats vindt (dus de bank van den importeur), de A-bank en de bank in land B, via welke de uitbetaling aan den begunstigde geschiedt (de bank van den exporteur), de B-bank.

In de praktijk gaat het nu veelal zóó, dat de B-bank met de uitbetaling aan den exporteur niet wacht tot het bedrag werkelijk uit de clearing is ontvangen, maar voor rekening van de A-bank het bedrag voorschiet en dus onmiddellijk tot uitbetaling aan den begunstigde overgaat, uiteraard na ontvangst van de desbetreffende opdracht van de A-bank. De B-bank verleent dus een crediet aan de A-bank. De dekking van dit crediet bestaat in het bedrag, dat de B-bank straks uit de clearing zal ontvangen.

Tweeërlei mogelijkheid bestaat nu nog: of de A-bank (of haar cliënt) stort het bedrag op den dag, dat de opdracht wordt gegeven, in de clearing ten gunste van de B-bank (ten behoeve van den definitieven ontvanger) of het bedrag wordt eerst in de clearing gestort op het moment, dat

¹⁾ „De cirkelgang der clearing” door Dr. A. Treep.

²⁾ Zie ook P. Einzig, „The exchange clearing system”, London, 1935, blz. 168 c. v.

de A-bank van de B-bank bericht heeft ontvangen, dat laatstgenoemde tot betaling is overgegaan. Het laatste geval zal zich voordoen bij transacties, waarvan wel zeker is, dat zij geschieden, maar nog niet het tijdstip waarop (bijv. omdat eerst bepaalde voorwaarden moeten worden vervuld, voordat de begunstigde betaling kan ontvangen).

Uit deze transacties voortvloeiende aansprakelijkheid.

Zoals boven opgemerkt, ontstaat door de versnelde betaling een credietverhouding tusschen de A-bank en de B-bank. De verhouding tusschen den cliënt-opdrachtgever en de A-bank wordt gedomineerd door de gewoonlijk voorkomende bepaling, dat de cliënt jegens de A-bank aansprakelijk blijft voor alle risico's en kosten, welke uit het door de B-bank te verleenen voorschot voor de A-bank voortvloeien. Uit het aansprakelijk blijven voor de genoemde risico's blijkt, dat de bevrijdende werking, welke als regel door de normale clearingstorting voor den schuldenaar ontstaat, bij versnelde clearingbetalingen niet aanwezig is.

Wij betreden hier het uiterst moeilijke en delicate terrein van de bevrijdende werking. Op dit punt kan hier niet verder worden ingegaan. Alleen zij er aan herinnerd, dat vroeger de bevrijdende werking ten gevolge van storting op de clearingrekening regel was en met zooveel woorden in het Nederlandsch-Duitsch Clearingverdrag werd vastgelegd. Tegenwoordig kan de bevrijdende werking echter niet algemeen worden aangenomen.

Een belangrijk risico is uiteraard het algemeene risico, dat om een of andere reden het bedrag niet te bestemder plaatse aankomt. Een ander belangrijk risico is gelegen in eventuele koersverschillen, in eerste instantie voortvloeiende uit een verschillende methode van factureren. Tusschen het tijdstip, dat de B-bank de uitbetaling, tevens het voorschot, verricht en het moment, dat de B-bank effectief het bedrag uit de clearing ontvangt, verloopt immers een zekere tijd en in dien tijd kan de clearingkoers ten nadeele van land A gewijzigd zijn. In dat geval ontvangt de B-bank minder geld dan zij in feite aan den begunstigde heeft uitbetaald en de cliënt van de A-bank blijft gehouden het verschil bij te passen.

De kosten bestaan in de eerste plaats uit de debetrente, door de B-bank aan de A-bank berekend. Op de hoogte van deze rente, die door verschillende omstandigheden wordt bepaald (zoals de hoogte van de rente in het betrokken land) en dus van geval tot geval varieert, wordt hier niet verder ingegaan. Voorts brengt gewoonlijk de B-bank en soms ook de A-bank credietprovisie in rekening. Wordt geen credietprovisie berekend, dan moet toch in ieder geval de gewone provisie voor het verrichten van betalingen worden gevraagd. Tenslotte zijn er de gewone clearingkosten. Deze — immers van tevoren bekend — worden veelal door de B-bank van het aan den begunstigde te betalen bedrag afgehouden.

Onnoodig te zeggen, dat de versnelde clearingbetalingen evenzeer als de gewone clearingovermakingen door de deviezenbepalingen worden beheerscht. De banken verleen dan ook alleen haar medewerking, indien de vereischte vergunningen (in Nederland vergunning of bindende toezegging tot een vergunning van het Deviezeninstituut) aanwezig zijn. Begrijpelijk is verder, dat evenals voor iedere credietverleening de banken met haar correspondenten in het andere land ook voor de voorschotten uit hoofde der vermelde betalingen limites hebben vastgesteld.

Rembourscredieten en accreditieven via de clearing.

Het lijkt verder interessant een oogenblik stil te staan bij de zgn. rembourscredieten en de accreditieven, wanneer deze via de clearing loopen. Binnen het kader van deze beschouwing zal niet verder worden stilgestaan bij het verschil tusschen het rembourscrediet en het accrediteeren of accreditief stellen. Voorop staat, dat het doel

van de versnelde clearingbetaling is den wachttijd te overbruggen, terwijl het doel van accreditief stellen is meer zekerheid te geven, dat een goederentransactie zoowel voor den importeur als voor den exporteur op de juiste wijze wordt afgewikkeld. In zijn eenvoudigsten vorm komt het rembourscrediet hierop neer: de exporteur stelt bij verkoop als conditie, dat de goederen bij inlading moeten worden betaald. De importeur verzoekt zijn bankier voor de betaling zorg te dragen, waartoe deze zijn correspondent in het land van den exporteur opdracht geeft. Als de exporteur de goederen heeft ingeladen, verkrijgt hij van den correspondent betaling tegen overgave van documenten, welke laatste hij naar zijn principaal zendt. Bij het accrediteeren gebeurt eigenlijk hetzelfde, d.w.z. hier verzoekt de koper aan zijn bankier den leverancier te accrediteeren, of anders uitgedrukt, ten gunste van den verkoper een accreditief te stellen bij de bank van den verkoper. Dikwijls wordt daarbij door den verkoper de eisch gesteld, dat het accreditief gedurende een bepaalden termijn niet mag worden ingetrokken, in welk geval wordt gesproken van geconfirmeerd accreditief.

Overigens moge ook hier worden herinnerd aan het feit, dat, voorzover de clearingen over Berlijn worden afgewikkeld, uitbetalingen hier te lande zonder wachtermijn plaats vinden. Voorts kan worden geconstateerd, dat voor het goederenverkeer tusschen Nederland en landen, waarmede het betalingsverkeer over een clearing wordt afgewikkeld, zeer goed documentaire credieten kunnen worden geopend. Dit is trouwens alledaagsche practijk.

Betreft het documentaire credieten voor uitvoer uit Nederland — in ons bovengenoemd voorbeeld dus uitvoer van land B naar land A —; dan zal de opening van dergelijke credieten, in het licht van de Deviezenverordening bezien, in den regel beteekenen een credietverleening aan een niet-ingezetene. Zonder vergunning van het Deviezeninstituut is zulks dus onmogelijk. Immers, artikel 39 van het Deviezenbesluit 1941 bepaalt, dat het aan een ingezetene slechts met vergunning geoorloofd is ten gunste van een niet-ingezetene crediet te verleen, aval te geven en borgtocht of andere zekerheid te stellen³⁾.

Indien het daarentegen gaat om credieten voor invoer in Nederland — in ons voorbeeld is Nederland dus land A —, zal zich in het algemeen geen credietverleening aan een niet-ingezetene voordoen. Tweeërlei afwikkeling is denkbaar: de begunstigde in land B ontvangt een betaling tegen overgave van documenten, terwijl de tegenwaarde t.z.t. door den importeur hier te lande in de clearing wordt gestort. Maar ook komt het voor, dat de bank in Nederland eerst dan het benodigde crediet verstrekt, indien gelijktijdig door den Nederlandschen importeur storting in de clearing plaats vindt. Waar hier sprake is van de beschikking over een buitenlandsch tegoed, is overeenkomstig artikel 14 van het Deviezenbesluit 1941 een vergunning van het Deviezeninstituut vereischt.

Moge met bovenstaande korte aantekeningen worden volstaan. Het zou o.i. van groot belang zijn, indien te gelegener tijd nadere publicaties zouden kunnen worden gedaan over het hier zoo summier behandelde onderwerp.

Mr. P. A. BLAISSE.

³⁾ Overeenkomstig lid 2 van artikel 39 is weliswaar vergunning niet vereischt voor het verleen van de gebruikelijke betalingscredieten (3 maanden, enz.), maar deze bepaling is in deze niet van belang.

BALANSSTATISTIEKEN VAN HYPOTHEEK-BANKEN, WERKZAAM IN NEDERLAND, 1941.

(Samengesteld door het Centraal Bureau voor de Statistiek, in overleg met het Nederlandsch Economisch Instituut¹⁾).

Ten derde male laten wij een balansstatistiek volgen van de, in Nederland werkzame hypotheekbanken, thans over 1937 tot en met 1941. Voor overzichten over voorafgaande jaren zie men „Economisch-Statistische Berichten” van 11 Juni en 27 Augustus 1941 en de April- en Juni-aflevering van het „Maandschrift van het C.B.S.” 1941.

Ondernemingen, welke verslagen werden bewerkt.

In dit overzicht zijn zooveel mogelijk de ondernemingen betrokken van de rubriek „Hypotheekbanken, werkzaam in Nederland” in het artikel „Hypotheekbanken, 1941”, opgenomen in de Mei/Juni 1942 aflevering van bovengenoemd „Maandschrift”.

Ondernemingen, die, hoewel ze den naam hypotheekbank voeren, meer het karakter van een crediet- en voorschotbank dragen, zijn daarom niet opgenomen; in bedoeld artikel zijn deze ondergebracht in de rubriek „Crediet- en Voorschotbanken”.

Algeheele aansluiting is niet mogelijk, doordat ten behoeve van de overzichten in vorenbedoeld artikel nog gegevens worden verstrekt door hypotheekbanken in liquidatie, welke geen jaarverslag meer publiceren. Verder werd van enkele hypotheekbanken nog geen jaarverslag ontvangen. Het betreft hier ondernemingen van betrekkelijk geringen omvang, zoodat beide overzichten praktisch wel op elkaar aansluiten. Dat moge blijken uit de volgende cijfers:

	Uitstaande hyp. leeningen ult. 1941	Uitstaande pandbrieven en „andere leeningen” ult. 1941
	× miljoen gld.	
47 hypotheekbanken, in overzicht „hypotheekbanken” opgenomen ¹⁾	707,6	686,5
42 hypotheekbanken, in dit overzicht opgenomen	706	678,7

¹⁾ Men vgl. het „Maandschrift van het C.B.S.” van Mei/Juni 1942.

Het aandeelenkapitaal van negen der hier behandelde 42 hypotheekbanken bevindt zich geheel of bijna geheel in het bezit van een andere hypotheekbank, waarvan de gegevens eveneens in dit overzicht verwerkt zijn, zoodat, economisch beschouwd, het aantal niet grooter is dan 33,

²⁾ De bewerking is ter hand genomen, nadat „De Kroniek van Dr. Mr. A. Sternheim”, waarin o.m. dergelijke statistieken werden gepubliceerd, in 1940 ophield te verschijnen.

waaronder zich dan nog twee bevinden, t.w. de 's-Gravenhaagsche en de Arnhemse Hypotheekbank, waarvan het aandeelenkapitaal in het bezit van levensverzekeringmaatschappijen is (resp. „De Nederlanden” van 1845 en de Nationale Levensverzekeringbank).

In 1942 zal de overneming van de aandelen van de Stedelijke Hypotheekbank door de Overijsselsche Hypotheekbank haar beslag krijgen. De concentratie in het hypotheekbankwezen vindt daarmee verderen voortgang.

Van de hypotheekbanken, waarvan het aandeelenkapitaal zich geheel of grotendeels in handen bevindt van andere hypotheekbanken, in dit overzicht opgenomen, zijn de balansen en verlies- en winstrekeningen, waar mogelijk, eerst gecombineerd met die van de bank, die dit aandeelenkapitaal bezit. Het „geplaatst kapitaal” op de creditzijde van de gecombineerde balans, die in dit overzicht voorkomt, is dus het bedrag, dat bij derden uitstaat. Ook in de gecombineerde verlies- en winstrekening zijn dubbeltellingen op deze wijze vermeden.

De financiering van de hypothecaire vorderingen van de Arnhemse en 's-Gravenhaagsche Hypotheekbank door de betreffende levensverzekeringmaatschappijen heeft tot dusver geen grooten omvang aangenomen. De in het overzicht 1940 vermelde cijfers liepen nog iets terug.

Resultaat der bewerking.

De volgende gegevens zijn in tabellen samengevat:

1. de gecombineerde balans en verlies- en winstrekening (tabellen 1 en 2);
2. een specificatie van de uitstaande hypothecaire leeningen naar de grootte en naar aard en ligging van het onderpand (tabellen 3, 4 en 5);
3. de gemiddelde rentemarge, voorzover de jaarverslagen deze vermelden (tabel 6);
4. het aantal executies (tabel 6).

De hypotheekmarkt in 1941²⁾.

De hypotheekmarkt stond onder invloed van dezelfde factoren als in 1940. De stilstand in den aanbouw van nieuwe woningen beperkte de vraag naar gelden tegen hypotheek. De levendige handel in onroerend goed tegen belangrijk gestegen prijzen bracht mede, dat vele leeningen werden afgelost, waartegenover in vele gevallen geen vraag naar nieuwe leeningen optrad, aangezien de nieuwe koopers den aankoop met eigen middelen financierden en juist tot den koop overgingen om belegging te vinden voor vrijgekomen middelen.

Het beloop van de totale inschrijvingen en doorhalingen van hypotheek bij de hypotheekkantoren was als volgt: (zie pag. 402).

²⁾ Men zie ook het artikel van Ch. Glasz: „Het aspect van de hypotheekmarkt” in de „E.-S.B.” van 5 Augustus 1942.

Tabel 1. Gecombineerde balansen van 42 hypotheekbanken, werkzaam in Nederland.

	1937	1938	1939	1940	1941		1937	1938	1939	1940	1941
	× miljoen gld.						× miljoen gld.				
Obligo aandeelhouders ..	82,9	80,2	77,5	76,0	75,9	Geplaatst kapitaal	98,9	98,9	99,0	98,6	97,6
Hypothecaire vorderingen	835,8	785,0	769,7	742,7	706,0	Statutaire- en extrareserve, dividendreserve en onverdeelde winst	35,6	36,0	35,8	36,8	37,5
Ingekochte onderpanden	19,9	20,5	19,3	14,4	10,0	Uitgegeven pandbrieven ..	834,4	758,2	729,1	707,3	667,2
Gebouwen	1,4	1,2	1,2	1,6	1,5	Andere leeningen	—	0,2	10,4	12,8	11,5
Effecten	16,9	14,1	11,3	13,0	18,0	Bestemmings- en verplichtingsreserves	10,7	11,2	12,1	15,5	17,2
Te vorderen intrest, debiteuren, diverse activa	16,7	13,9	13,6	11,7	11,7	Uitgelote en aflosbare pandbrieven	26,5	15,1	3,0	2,9	12,9
Kortlopende leeningen ..	—	—	—	0,4	2,3	Te betalen intrest, onkosten en crediteuren, incl. winstuitkeeringen	19,4	18,0	17,5	16,3	19,6
Schakelpapier	—	—	—	9,4	9,6						
Prolongatie, deposito, kas, bank, giro	51,9	22,7	14,3	21,0	28,5						
	1.025,5	937,6	906,9	890,2	863,5		1.025,5	937,6	906,9	890,2	863,5

Toelichting gecombineerde balansen. Het geplaatste kapitaal is het kapitaal, dat bij derden uitstaat; aandeelenkapitaal van een hypotheekbank, dat zich in het bezit van een andere hypotheekbank, in dit overzicht opgenomen, bevindt, is niet medegemeld.

In twee gevallen lieten de gegevens in de jaarverslagen deze werkwijze niet toe in de jaren 1937—1940. Het daarbij betrokken bedrag is van betrekkelijk ondergeschikte betekenis. Vorderingen en schulden tusschen de hypotheekbanken onderling zijn tegen elkaar geschrapt. De winstverdeling is in de balans verwerkt.

Tabel 2. Gecombineerde verlies- en winstrekeningen van 42 hypotheekbanken, werkzaam in Nederland.

	1937	1938	1939	1940	1941		1937	1938	1939	1940	1941
	× miljoen gld.						× miljoen gld.				
Onkosten	2,6	2,6	2,5	2,4	2,5	Rentewinst	6,7	7,2	7,0	6,9	6,4
Emissiekosten en conversiekosten	2,5	1,5	0,2	—	0,3	Provisie	0,9	1,1	0,7	0,8	1,0
Afschrijvingen en andere verliezen	2,9	3,5	2,9	2,3	1,4	Vergoeding voor vervroegde aflossing	0,4	0,3	0,2	0,3	0,5
Verliezen afgeboekt tegen bestemmingsreserves ..	0,5	0,4	0,2	0,2	0,2	Exploitatie ingekochte onderpanden	0,6	0,7	0,8	0,8	0,5
Koersreserve pandbrieven ..	0,1	—	—	—	—	Koerswinst pandbrieven ..	0,1	0,5	0,6	1,1	0,2
Koersverlies beleggingen ..	—	—	1,4	—	—	Terugboeking van bestemmingsreserves	0,8	0,9	0,4	0,2	0,8
Dotaties aan bestemmingsreserves en verplichtingsreserves ..	1,8	1,9	2,2	4,2	2,7	Rente beleggingen	0,9	0,9	1,2	1,5	2,0
Dotaties aan statutaire- en extrareserve, dividendreserve en onverdeelde winst	1,0	1,3	1,4	1,6	1,3	Koerswinst beleggingen ..	0,2	0,1	—	0,4	0,3
Dividend en tantièmes ..	1,0	1,2	1,5	1,7	1,7	Terugboeking van koersreserve beleggingen ..	—	—	0,2	—	—
Winstbelasting	—	—	—	—	2,1	Terugboeking van statutaire- en extrareserve, dividendreserve en onverdeelde winst	1,8	0,7	1,2	0,4	0,5
	12,4	12,4	12,3	12,4	12,2		12,4	12,4	12,3	12,4	12,2

Toelichting gecombineerde verlies- en winstrekeningen. Afboekingen van verliezen direct tegen reserves, zoodat ze buiten de verlies- en winstrekening bleven, zijn, voorzover de verslagen voldoende inlichtingen bevatten, op de gecombineerde verlies- en winstrekening tot uitdrukking gebracht. De verliezen afgeboekt tegen bestemmingsreserves zijn daarbij in een afzonder-

lijken post ondergebracht, omdat tegen deze verliezen in het algemeen in vorige jaren is gereserveerd. Conversiekosten echter, die in vele gevallen ook direct ten laste van een reserverekening zijn geboekt, komen alle onder het hoofd „Emissie- en conversiekosten” voor. De winstverdeling blijkt uit de verlies- en winstrekening.

Tabel 3. Specificatie der uitstaande leeningen naar de grootte der leeningen.

	1937	1938	1939	1940	1941	1937	1938	1939	1940	1941	1937	1938	1939	1940	1941
	× miljoen gld.					in procenten					Gem. bedrag der leeningen × 1000 gld.				
Leeningen boven f 100.000	196,6	186,2	185,5	176,6	165,6	23,5	23,7	24,1	23,8	23,5	177,7	177,8	178,7	178,0	182,6
„ van „ 75.000 - f 100.000	69,4	65,6	62,5	59,5	54,2	8,3	8,4	8,2	8,0	7,7	85,7	85,9	86,3	86,6	85,9
„ „ 50.000 - „ 75.000	105,0	100,2	99,0	92,0	80,9	12,6	12,8	12,9	12,4	11,5	60,6	60,9	60,9	61,0	60,7
„ „ 25.000 - „ 50.000	159,0	150,7	146,6	141,0	133,6	19,1	19,2	19,0	18,9	18,9	35,1	35,0	35,0	35,0	35,0
„ „ 10.000 - „ 25.000	182,4	167,2	162,5	161,0	160,2	21,8	21,3	21,1	21,7	22,7	15,9	15,8	15,8	15,8	15,8
„ beneden f 10.000	120,8	112,4	110,4	111,0	110,5	14,4	14,3	14,3	14,9	15,6	4,8	4,8	4,8	4,8	4,9
„ niet gespecificeerd	2,6	2,7	3,2	1,6	1,0	0,3	0,3	0,4	0,2	0,1	—	—	—	—	—
Totaal	835,8	785,0	769,7	742,7	706,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	18,7	18,7	18,7	18,3	17,9

Tabel 4. Specificatie der uitstaande leeningen naar den aard van het onderpand.

	1937	1938	1939	1940	1941	1937	1938	1939	1940	1941
	× miljoen gld.					in procenten				
Op: Gebouwd	780,4	739,9	726,2	705,1	672,2	93,4	94,3	94,3	94,9	95,2
Ongebouwd	34,2	23,6	27,5	26,6	25,7	4,1	3,6	3,6	3,6	3,6
Bouwterrein	8,7	7,6	7,6	7,2	6,2	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9
Niet gespecificeerd	12,5	8,9	8,4	3,8	1,9	1,5	1,1	1,1	0,5	0,3
Totaal	835,8	785,0	769,7	742,7	706,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tabel 5. Specificatie der uitstaande leeningen naar de ligging der onderpanden, 1941.

	Aantal leeningen	Bedrag x mill. gld.	Gemidd. bedrag der leeningen x 1000 gld.		Aantal leeningen	Bedrag x mill. gld.	Gemidd. bedrag der leeningen x 1000 gld.
Groningen	595	6,0	10,2	's-Gravenhage	5.756	125,5	21,8
Friesland	671	2,9	4,4	Rotterdam	5.408	124,6	23,0
Drenthe	304	1,3	4,3	Overig Zuid-Holland ..	4.636	63,9	13,8
Overijssel	825	5,2	6,3	Zeeland	380	2,0	5,2
Gelderland	1.349	12,2	9,0	Noord-Brabant	1.911	-17,2	9,0
Utrecht	1.600	23,9	15,0	Limburg	563	4,2	7,5
Amsterdam	7.381	242,7	32,9	Meer dan één rubriek ..	12	1,2	97,3
Overig Noord-Holland ..	7.978	72,2	9,0	Niet gespecificeerd ..	— ¹⁾	1,0	—
				Totaal	39.374	706,0	

¹⁾ Dit aantal is niet precies bekend, voor twee derde van het bedrag beloopt dit 5.

Tabel 6. Gemiddelde rente, rentemarge en aantal executies.

	1937	1938	1939	1940	1940	1941
Aantal banken ¹⁾	31	31	31	31	29	29
Gemiddelde hypotheekrente in pCt.	4,91	4,6439	4,512	4,4982	4,4545	4,3635
Gemiddelde pandbriefrente in pCt.	3,9841	3,7051	3,6820	3,7019	3,6562	3,6066
Gemiddelde rentemarge in pCt.	0,9259	0,9388	0,8300	0,7963	0,7983	0,7569
Hoogste rentemarge in pCt.	1,2640	1,4030	1,4563	1,2250	1,2250	1,0560
Laagste rentemarge in pCt.	0,2104	0,6535	0,4300	0,4650	0,4650	0,6026
Aantal executies (42 banken)	426	263	176	142	142	121

¹⁾ Aantal hypotheekbanken, waarop de gegevens betrekking hebben.

	1938	1939	1940	1941
	× miljoen gld.			
Inschrijvingen	574	443	303	351
w.o. door hypotheekbanken	61	51	55	85
" " andere banken en inst.	312	241	135	132
" " part. personen	193	140	104	126
Doorhalingen	663	445	439	743
Openstaand einde des jaars	6.052	6.050	5.914	5.522

Per saldo was het bedrag der nieuwe inschrijvingen van hypotheeken, door de verschillende categorieën van hypotheicaire credietgevers tezamen, in 1941 hooger dan in 1940; hierbij moet worden bedacht, dat tegen het einde van het jaar veel oversluitingen plaats vonden van leeningen aan naamlooze vennootschappen, die op grond van het Liquidatiebesluit werden omgezet in firma's.

Uit het groote bedrag aan nieuwe leeningen, dat is afgesloten, mag overigens wel worden afgeleid, dat de hypotheekbanken een groote activiteit hebben ontwikkeld. Haar aandeel in de nieuwe inschrijvingen neemt de laatste jaren voortdurend toe, de laatste twee jaren zeer snel. Het bereikte in 1941 ruim 24 pCt. Daartegenover zijn de doorhalingen van hypotheeken, zoowel voor de hypotheekbanken als de andere hypotheicaire credietgevers, sterk gestegen, zoodat het uitstaande bedrag in 1941 verder verminderde. Slechts enkele hypotheekbanken slaagden er in het bedrag der uitstaande leeningen op peil te houden, of zelfs nog te vergrooten. Voor de geheele groep daalde het uitstaande bedrag van f 742,7 miljoen aan het einde van 1940 tot f 706 miljoen ultimo 1941.

De gang van zaken bij de hypotheekbanken in 1941.

Bij de bepaling van het bedrag, dat op de onderpanden werd verstrekt, werd blijkens de verslagen, met het oog op de sterk gestegen waarde van deze panden, groote voorzichtigheid betracht. Deze waardestijging van de onderpanden had voor de hypotheekbanken het gunstige gevolg, dat de dekking van de uitstaande leeningen verbeterde en dat ingekochte onderpanden voor een goeden prijs verkocht konden worden. Deze post vertoonde voor het eerst in 1940 een belangrijke vermindering en liep in 1941 verder met f 4,4 miljoen terug tot f 10 miljoen.

In de tegenwoordige omstandigheden, nu de uitzetting van gelden groote moeilijkheden ondervindt, vormen deze onderpanden geen onaanneemelijke belegging, al verlaat de hypotheekbank met de exploitatie daarvan haar eigenlijke terrein. Uit deze overweging zijn enkele hypotheekbanken niet tot afstooting van hun bezit aan goed renderende panden overgegaan.

De algemeene groote liquiditeit van de hypotheekdebiteuren komt tot uiting in de sterke vermindering van den post „Afschrijvingen en andere verliezen” op de gecombineerde verlies- en winstrekening. Achterstand in de betaling van rente en aflossingen kwam in 1941 vrijwel niet meer voor. In vele gevallen konden panden, welke „in administratie” waren genomen, weer worden vrijgegeven. Het aantal executies nam verder af (zie tabel 6) en was het laagste dat sedert 1929 is voorgekomen.

De daling van de hypotheekrente heeft medegebracht, dat in 1941 vele bestaande leeningen tegen een lagere rente werden overgesloten. Hierdoor is het aandeel van de 4 pCt. hypotheeken in het totaal tot boven de helft gestegen, terwijl de hypotheeken met een hooger rentepercentage sterk zijn verminderd. Dit blijkt uit het nevenstaande overzicht.

Deze oversluitingen hebben zich ook de laatste jaren vóór 1939 — begin 1939 was een tijdelijke stijging van de rente voor nieuwe leeningen te constateeren — veelvuldig voorgedaan.

In den loop van 1941 konden eveneens enkele conversies van hooger rentende pandbrieven in 3½ pCt. plaats vinden. De uitstaande pandbrieven waren evenwel reeds voor het overgrootste deel van het type 3½ pCt., zoodat

Uitstaande hypotheeken van 47 hypotheekbanken, werkzaam in Nederland.

Rentetype	31 December 1940		31 December 1941	
	pCt.	× f 1.000	pCt.	× f 1.000
Minder dan 3	—	68	—	22
van 3 tot beneden 3½	—	3.689	0,5	3.256
" 3½ " " " 4	—	46.127	6,2	42.588
" 4 " " " 4½	—	319.273	43,0	369.431
" 4½ " " " 5	—	283.029	38,1	234.790
" 5 " " " 5½	—	84.757	11,4	53.443
" 5½ " " " 6	—	6.178	0,8	3.926
" 6 " " " 6½	—	161	—	141
" 6½	—	1	—	—
Totaal	—	743.283	100	707.598

de daling van de hypotheekrente een verkleining van de rentemarge mee moet brengen. Dat dit het geval geweest is, blijkt uit de gegevens, welke daaromtrent in de jaarverslagen van 29 der hier behandelde hypotheekbanken voorkomen (zie tabel 6).

Balans en verlies- en winstrekening.

De vermindering van het bedrag der hypotheicaire vorderingen en van den post ingekochte onderpanden is reeds ter sprake gekomen. De achteruitgang in het bedrag der uitstaande pandbrieven en „andere leeningen” hield daarmee ongeveer gelijken tred, zoodat het bedrag der hypotheicaire vorderingen, dat uit eigen middelen gefinancierd werd, geen groote verandering onderging. Afgezien van 1937, toen het abnormaal laag was, is dit bedrag tamelijk constant geweest. Het was in de jaren 1937—1941 achtereenvolgens f 1,4, f 26,6, f 30,2, f 22,6 en f 27,3 miljoen. Van hypotheicaire vorderingen en ingekochte onderpanden tezamen werd in dezelfde jaren uit eigen middelen gefinancierd: f 21,3, f 47,1, f 49,5, f 37,— en f 37,3 miljoen. Gestort kapitaal en statutaire-, extra- en dividendreserves bedroegen tezamen in de jaren 1937—1941 achtereenvolgens f 51,6, f 54,7, f 57,3, f 59,4 en f 59,2 miljoen, of, in procenten van het uitstaande pandbriefkapitaal (inclusief „andere leeningen”) 6,2 pCt., 7,2 pCt., 7,8 pCt., 8,2 pCt. en 8,7 pCt. Deze bedragen vormen met het obligo aandeelhouders een waarborg voor de pandbriefhouders. Bovendien kan een deel van de bestemmings- en verplichtingsreserves als reële reserve worden aangemerkt.

De liquiditeit was, evenals in 1940, zeer groot, zooals vergelijking van de laatste drie posten aan de actiefzijde van de balans met de laatste twee posten der passiva, duidelijk leert. Dit is een symptoom van de bestaande moeilijkheden om voldoende gelden op aannemelijke voorwaarden onder hypotheicaire verband te plaatsen op onderpanden, welke voor de hypotheekbanken aantrekkelijk zijn. Een deel der beschikbare middelen is belegd in schatkistpapier. Het totale bedrag onderging ten opzichte van 1940, toen deze post voor het eerst voorkwam, vrijwel geen wijziging. De post „kortlopende leeningen”, welke eveneens voor het eerst in 1940 is voorgekomen, nam iets toe.

De opbrengst van de normale winstbronnen, als hoedanig de eerste drie posten aan de creditzijde van de verlies- en winstrekening aangemerkt kunnen worden, is in totaal de laatste jaren vrij constant. De opbrengst daalde van 1940 op 1941 van f 8 tot f 7,9 miljoen. De afzonderlijke posten vertoonen echter grootere verschillen. De rentewinst daalde met f 0,5 miljoen, waartegenover een toeneming staat van de posten provisie en vergoeding voor vervroegde aflossing. De stijging bij deze laatste twee posten is begrijpelijk in verband met hetgeen hiervoor reeds gezegd is omtrent het groote bedrag aan nieuwe leeningen, die gesloten zijn, de conversies van hypotheicaire leeningen naar lager rentetype en de vele aflossingen, welke hebben plaatsgevonden.

De daling van de rentewinst moet voor een belangrijk deel worden toegeschreven aan de inkrimping van het

bedrijf, alhoewel ook de winstmarge (rentemarge) is gedaald blijkens de cijfers, vermeld in tabel 6.

De exploitatie van ingekochte onderpanden bracht f 0,3 miljoen minder op, hetgeen verband houdt met de vermindering van het aantal dezer onderpanden.

De inkoop van pandbrieven leverde een aanmerkelijk geringere bate op dan in 1940. De bate „rente van beleggingen” nam verder toe.

De kosten, aan een normale bedrijfsuitoefening inhaerent, als hoedanig de eerste drie posten aan de debetzijde van de verlies- en winstrekening moeten worden aangemerkt, indien er althans geen abnormale emissie- en conversiebedrijvigheid heeft geheerscht, zooals in de jaren vóór 1939 het geval is geweest, daalden eveneens, geheel als gevolg van de belangrijke vermindering van den post „afschrijvingen en andere verliezen”.

Vergelijking van de laatste drie posten aan de debetzijde der verlies- en winstrekening, onder aftrek van den laatsten post aan de creditzijde, leert, dat het nettowinstcijfer na 1937 belangrijk is verbeterd. Daarbij moet in aanmerking worden genomen, dat het bedrag, dat in 1939 teruggebracht is van de statutaire- en extrareserve, in belangrijke mate zijn oorzaak heeft gevonden in het koersverlies op de beleggingen, dat zich in dat jaar heeft voorgedaan. Het hooge bedrag van de dotaties aan bestemmings- en verplichtingsreserves in 1940 is een gevolg van de voorzieningen tegen mogelijke verliezen als gevolg van de schade, welke door oorlogshandelingen aan onderpanden was toegebracht. In 1941 bleven beschadigingen uit deze oorzaak van beperkten omvang. Wordt met deze bijzondere omstandigheid in 1940 rekening gehouden, dan verdwijnt het verschil tusschen 1940 en 1941 grotendeels.

De *specificaties* in de tabellen 3, 4 en 5 geven tot de volgende opmerkingen aanleiding. De daling van het aandeel der groote leeningen in het totaal uitstaande bedrag ten gunste van de leeningen beneden f 25.000, welke in 1940 geconstateerd kon worden, heeft zich in 1941 voortgezet.

De hypotheekbanken verstrekken nagenoeg uitsluitend leeningen op gebouwde eigendommen.

Ongeveer 70 pCt. (v. j. 66 pCt.) der leeningen staat uit in de drie grootste steden des lands. Het gemiddelde bedrag der leening is verreweg het grootst bij die, verstrekt op onderpanden in Amsterdam, afgezien van de leeningen, welke in meer dan één rubriek vallen, waarvan aangenomen kan worden, dat ze niet zijn verstrekt op aaneengesloten complexen, doch op verspreid liggende onderpanden.

Vergelijking van de gegevens in tabel 5 met de overeenkomstige gegevens over 1940 leert, dat het in totaal uitstaande bedrag in Rotterdam is gestegen (met f 8,6 miljoen), terwijl het overal elders is gedaald. In hoeverre de gebiedsuitbreiding van de gemeente Rotterdam daarbij een rol speelt, valt uit de verslagen niet na te gaan. Het aantal leeningen nam toe in Amsterdam, 's-Gravenhage en Rotterdam. Het gemiddelde bedrag per leening nam toe in de provincie Groningen, elders daalde het of bleef het vrijwel onveranderd.

BOEKBESPREKINGEN.

Bedrijfseconomische Monographieën onder Redactie van Dr. J. G. Stridiron. *IV. Beleggingspolitiek en Risicoverdeling* door Dr. H. P. W. van Ravestijn. (Leiden 1942; H. E. Stenfert Kroese's Uitg.-Mij. Prijs ingen.: f 8,50; geb. f 10,—; 421 blz.)

Het beleggen van gelden is geenszins een gemakkelijke taak. De problemen, waarvoor vele beleggers zich zien gesteld, zijn legio. Men zou zelfs de stelling kunnen verdedigen, dat er geen vraagstuk op het terrein der

economie is aan te wijzen, waarmede de serieuze belegger niet langs een of andere weg in aanraking komt. De draagwijdte van deze stelling, wordt men zich terdege bewust bij het doorlezen van het bovengenoemde Tilburgse proefschrift, dat kortgeleden is verschenen in de serie „Bedrijfseconomische Monographieën”. De bijna duizelingwekkende veelheid van vraagstukken, die hierin worden aangesneden, doet het vermoeden rijzen, dat bij den auteur meer dan het schrijven van een monografie het schrijven van een wetenschappelijk handboek voor den belegger als bedoeling heeft voorgezeten. Een zekere mate van tweeslachtigheid is daardoor aan dit omvangrijke proefschrift niet te ontzeggen. Terwijl het boek zich somtijds, gezien de wijze van formuleren en citeren, kennelijk richt tot den economisch geschoolde, zijn er anderzijds grote delen van het werk aan te wijzen, die blijkbaar voor den ontwikkelden leek zijn bedoeld. Zo schijnt de schrijver bijv. een vrijwel volslagen onbekendheid van den lezer met de conjunctuurleer en de methoden van conjunctuuronderzoek te veronderstellen. Hoe het echter ook zij, behalve tot voorlichting van den leek kan het onderhavige werk ook in belangrijke mate bijdragen tot verheldering van het inzicht van den economisch geschoolde. Systematiek en terminologie zijn tot dit doel bijzonder geschikt.

Na een analyse van het begrip risico en een verdeling der economische risico's in endogene en exogene risico's, komt de schrijver tot een bespreking van de methoden, welke den mens en de gemeenschap bij het tegemoet treden der risico's ten dienste staan. De verdienste van den auteur ligt vooral in de wijze, waarop hij de toepassing van deze methoden ten aanzien van de beleggingsrisico's behandelt. De onderlinge verhouding der methoden van risico-selectie en risico-verdeling komt in een helder daglicht te staan. Terecht wijst de schrijver erop, dat in vele gevallen tegenover de endogene risico's de risico-selectie vóór de risico-verdeling in aanmerking komt. De risico-verdeling kan vooral toepassing vinden binnen de tevoren geselecteerde gevarenklassen, i.c. categorieën van beleggingsobjecten. Van grote praktische betekenis zijn in dit verband de opmerkingen over de „investment trusts”, die, naar de schrijver aantoonde, meestal te veel uitsluitend op risico-verdeling uit zijn en dan de risico-selectie onvoldoende toepassen. Een verdergaande risico-selectie (in ruwe vorm bijv. door uitsluitend in obligaties te beleggen) zou een betere aanpassing aan de speciale behoeften van vele kleine beleggers kunnen bewerkstelligen.

Verhelderend is ook de wijze, waarop Dr. van Ravestijn de vormen van beleggingspolitiek classificeert naar de doeleinden, welke de belegger voorop stelt. De indeling in statische en dynamische beleggingspolitiek, waartoe de schrijver komt, is onzes inziens te verkiezen boven de tot dusver meer gebruikelijke — door Dr. van Ravestijn buiten beschouwing gelaten — onderscheiding tussen „actieve” en min of meer „passieve” beleggingspolitiek, welke onderscheiding zich baseert op de handelwijze van den belegger en de daarachter liggende doeleinden in het duister laat. Van statische beleggingspolitiek in engere zin spreekt de schrijver, indien de bedoeling voorzigt, zich een stabiele geldswaarde van hoofdsom en inkomen te verzekeren; wordt daarentegen gelet op stabiliteit in koopkracht van hoofdsom en inkomen, dan is sprake van statische beleggingspolitiek in ruimere zin. De dynamische beleggingspolitiek streeft naar vergroting van het vermogen en soms ook naar een groeiend inkomen. De statische beleggingspolitiek is zowel bedacht op soliditeit als op liquiditeit. De onderlinge verhouding hier-tussen weet de schrijver helder te belichten met behulp van de terminologie: uiteindelijke en tussentijdse (gelds)waardevastheid.

Stelselmatig onderzoekt de schrijver, welke categorieën van beleggingsobjecten het meest geschikt zijn om

te voldoen aan elk der verschillende doeleinden, welke de belegger zich kan stellen. Begrijpelijkerwijze wordt bij de statische beleggingspolitiek in engere zin veel aandacht geschonken aan obligaties, bij de dynamische beleggingspolitiek aan aandelen. Opmerkelijk is het betoog, op grond waarvan de schrijver aantoont, dat de statische beleggingspolitiek in ruimere zin slechts bij uitzondering van aandelen gebruik kan maken om de gevaren van geldswaardeschommelingen te ontgaan.

Bij de behandeling van de dynamische beleggingspolitiek onderscheidt Dr. van Ravestijn de zgn. „cyclical investment” en de beleggingspolitiek, die berust op een prognose ten aanzien van de „groecurve” van bedrijfstakken en ondernemingen. De vele quasi-wetenschappelijke methoden van diagnose en prognose, waartoe de „cyclical investment” in Amerika aanleiding heeft gegeven, worden uitvoerig becommentarieerd. De schrijver geeft de voorkeur aan de tweede vorm van dynamische beleggingspolitiek, in welk verband hij aan de hand van een aantal Amerikaanse voorbeelden de studie van struc-

turele ontwikkelingen in bedrijfstakken behandelt.

Alles bijeen genomen, bevat de studie een groot aantal lezenswaardige beschouwingen, die op zichzelf vaak een heldere blik op de behandelde vraagstukken werpen. De veelheid der behandelde vraagstukken heeft echter soms een ietwat verwarrend effect. De grote lijn verdwijnt daardoor wel eens uit het oog. Voorts is ook door de grote veelheid van vraagstukken de behandeling van enkele problemen, die voor den belegger rechtstreeks van belang zijn, te summier. Zo wordt bijv. niet steeds in voldoende mate acht geslagen op het verschil in positie tussen institutionele beleggers en particuliere beleggers. Wel wordt gewezen op het geperfectioneerde beleggingsapparaat, dat de institutionele beleggers in tegenstelling tot hun particuliere collega's kunnen opbouwen, maar op de kwestie van de beïnvloeding van de beleggingscondities en met name van de rentestand door de institutionele beleggers wordt bijna niet ingegaan. Ook in ander verband wordt in de meeste gevallen de rentestand te veel als gegeven en zelfs als verklarende factor in de beschou-

MAANDCIJFERS.

INDEXCIJFERS VAN NEDERLANDSCHE AANDEELEN (Centraal Bureau voor de Statistiek).

(Men zie voor de wijze van berekening der indexcijfers het Maandschrift van het C.B.S. van Maart 1925, blz. 355 e.v. en 30 April 1937, blz. 605 e.v. De lijst der fondsen, uit welke notering de indexcijfers worden berekend, ligt ter inzage op het Centraal Bureau voor de Statistiek).

De tusschen haakjes geplaatste cijfers geven het aantal fondsen aan, waaruit het indexcijfer berekend is.

1930 = 100	Productie- middelen industrieën	Consumptie- goederen industrieën	Nijverheid	Banken	Scheepvaart- onder- nemingen	Petroleum	Internationale fondsen ¹⁾	Suiker	Rubber	Tabak	Thee	Indische onder- nemingen ²⁾	Algemeen index- cijfer ³⁾	Amerik. fondsen
	(29)	(22)	(51)	(6)	(6)	(1)	(5)	(5)	(7)	(4)	(5)	(29)	(100)	(15)
1930	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1931	72	76	74	86	55	57	51	63	51	68	65	66	70	59
1932	44	55	49	64	30	37	32	36	29	39	46	41	46	39
1933	51	59	54	72	26	44	34	35	45	38	59	49	52	36
1934	50	66	57	68	21	42	34	28	73	41	69	58	55	34
1935	46	67	55	75	21	47	38	34	80	48	65	60	55	37
1936	52	76	64	80	38	79	44	42	109	70	73	79	66	62
1937	85	108	95	103	113	108	70	64	209	92	107	120	104	76
1938	84	105	93	99	98	90	57	56	145	81	94	98	96	54
1939	86	100	92	80	94	79	45	63	132	53	84	86	90	56
1941 ⁴⁾	140	154	146	91	139	72	74	75	192	75	101	110	129	—
Jan. 1941	126.2	139.2	131.8	85.9	134.1	70.8	61.8	77.6	186.2	70.6	93.4	106.4	120.0	69.7
Febr. „	120.8	133.4	126.2	84.1	125.3	62.0	56.7	69.6	169.9	64.9	89.4	97.6	113.4	63.4
Mrt. „	123.0	135.8	128.5	82.1	125.6	60.0	56.8	69.9	174.0	64.9	90.7	99.0	115.1	63.8
April „	134.3	151.7	141.8	87.1	133.7	70.6	68.8	78.9	189.3	75.3	100.7	109.5	126.5	57.1
Mei „	130.2	146.2	137.1	88.3	128.6	64.7	67.6	74.5	181.3	72.4	100.1	105.2	121.6	—
Juni „	127.1	141.1	133.1	85.5	124.8	—	66.9	68.1	169.4	70.4	97.3	99.0	117.1	—
Juli „	136.9	150.2	142.8	87.7	133.7	65.8	74.8	72.5	186.2	76.0	99.1	106.4	125.6	—
Aug. „	147.0	160.3	152.7	92.2	144.9	71.2	79.2	75.4	195.2	77.9	100.2	110.9	133.6	—
Sept. „	154.1	170.7	161.3	96.3	156.3	84.1	89.1	81.4	218.2	85.2	106.0	122.1	143.0	—
Oct. „	150.2	166.8	157.4	96.3	154.7	84.1	84.5	82.0	218.2	85.1	112.0	123.5	141.1	—
Nov. „	161.4	176.6	167.9	99.6	161.9	89.5	90.3	85.3	229.5	89.3	121.2	130.4	149.9	—
Dec. „	163.6	177.9	169.8	103.4	139.6	76.0	91.3	67.9	186.5	72.3	103.3	105.5	142.8	—
Jan. 1942	160.4	174.5	166.4	103.6	127.2	65.8	89.5	53.7	127.1	49.0	78.7	76.2	131.6	—
Febr. „	157.5	170.5	163.1	107.1	118.5	60.9	85.4	46.2	101.5	41.4	70.3	63.1	125.5	—
Maart „	154.4	168.5	160.5	104.9	112.7	62.3	84.2	43.9	106.1	41.8	61.3	62.3	123.1	—
April „	167.1	176.9	171.4	107.9	133.2	79.0	93.5	50.5	126.3	49.7	73.7	73.6	134.6	—
Mei „	159.0	169.3	163.4	101.4	133.3	79.5	90.3	48.0	122.6	47.8	72.0	70.7	128.3	—
Juni „	164.6	175.5	169.3	99.5	138.9	88.4	94.4	51.4	130.6	50.6	75.2	75.1	133.4	—
Juli „	167.6	178.5	172.3	99.9	136.0	90.6	95.8	49.6	125.2	47.7	71.7	71.7	134.1	—
Aug. „	176.6	187.8	181.5	102.1	146.5	103.0	103.3	52.5	131.8	51.4	73.5	75.8	141.4	—

¹⁾ Fondsen, die zowel internationaal verhandelbaar zijn, als geacht kunnen worden sterk den invloed van den buitenlandschen conjunctureelen toestand te ondervinden.

Hieronder is ook het petroleumaandeel uit de voorafgaande kolom opgenomen.

²⁾ Hieronder zijn begrepen de aandelen uit de 4 voorafgaande kolommen.

³⁾ Aandeelen van Nederlandsche en Nederlandsch-Indische ondernemingen, waaronder 3 fondsen, die niet in de voorafgaande kolommen zijn opgenomen.

⁴⁾ Daar over de maanden Mei t/m Augustus 1940 geen indexcijfers werden berekend, is het niet mogelijk een gemiddelde voor 1940 te geven.

Alfabetische Index Overheidsmaatregelen op Economisch gebied

(Zie voor den alfabetischen index Overheidsmaatregelen in 1941 het Jaarregister 1941, laatste bladzijde.)

	Blz.		Blz.		Blz.
Aardappelen	33, 47, 248, 314, 335, 354, 364, 394	Leeningfonds 1940	102	Vlas	59, 75, 227, 248
Aardolieproducten	102, 345	Loonbelasting	335	Vleesch	59, 165, 185, 205, 315, 355
Accijns	33, 185, 195, 354, 364	Lucerne	354	Voederbieten	215
Advertenties	165	Machines	215	Voedselvoorziening	33, 47, 59, 75, 123, 155, 185, 205, 227, 355, 364, 375
Arvtal	345	Meel en -producten	101, 195	Vruchtboomen	355
Arbeidszaken	113, 189, 215, 227, 248, 272, 305, 325, 345, 354, 364, 374	Melk en -producten	33, 205	Vijandelijk vermogen	215
Bakkerij	335, 345	Merkengeld	113	Waardevermeerderingsbelasting	385
Bank- en Credietwezen	33, 195	Metalen	17, 58, 75, 155, 184, 195, 227, 238, 394	Warenuwet	305
Bankwet 1937	195	Middenstand	195, 215, 272	Wol	205
Bedrijfsvorm	59	Mijnbouw	305	Wijnbelasting	33
Bedrijfsorganisatie Vee en Vleesch	59, 305, 315	Motorbrandstof	58, 165, 215, 305, 325	Zaden	47, 59, 102, 123, 156, 195, 205, 335, 364, 385
Belastingen	33, 59, 227, 248, 305, 355	Nationale Plan	101, 345	Zuidvruchten	195
Bindtouw	33, 215	Nederlandse Coöperatieve Raad	194	Zuivel	227, 335, 355, 364, 385, 395
Binnenscheepvaart	59, 156, 238, 248	Nicotine	305		
Bloembollen	364	Oliën en vetten	102, 195, 215, 305, 305		
Bloemkweekerij	155	Omzetbelasting	59, 102, 227, 315, 335, 364		
Boschbouw	185	Ondernemingsbelasting	227, 364		
Bouwnijverheid	47, 58, 113, 325	Oorlogsschade	123, 184, 195		
Buitenlandsche Handel	47, 59, 75, 101, 113, 155, 204, 215, 227, 238, 272, 314, 325, 345, 374, 384	Oost-Compagnie, Nederlandsche	314		
Chemische Industrie	58, 184, 248	Organisatie Bedrijfsleven	47, 102, 113, 123, 165, 195, 204, 215, 227, 238, 248, 305, 314, 325, 335, 345, 354, 363, 375		
Deviezenverkeer	33, 59, 167, 335, 355	Paarden	215		
Diamant	413	Pacht	67, 102, 123, 165, 335, 354		
Distributie	354	Papier	58, 102, 195, 204, 215, 335		
Dividendbeperking	59, 335	Pelsterijen	58		
Drankwet	58	Pensionbedrijven	58, 248		
Drukwerk	345	Peulvruchten	205		
Economische Sancties	194	Pluimveehouderij	165, 248, 354		
Eieren	248, 354	Postverkeer	59		
Electriciteit	334	Prijnsregeling	47, 58, 75, 101, 113, 123, 155, 165, 184, 195, 204, 215, 227, 238, 248, 305, 314, 325, 335, 345, 363, 384, 394		
Electrotechnische Industrie	58	Radio	47		
Fruut	59, 315, 345	Rantsoenering	227		
Garnalen	123	Registratierechten	59		
Gas	334	Restaurants	75		
Gasgeneratoren	325	Rijwielen	47, 123		
Gevogelte	47	Rubber	113, 123, 305		
Goederen voor Duitse Weermacht	345	Ruwvoedergewassen	355		
Gort	335	Slachtvee	33, 59, 67, 248, 272		
Grafische Industrie	58, 75, 194	Smeerolie	102		
Granen	205	Spaar- en betaalzegelkasbedrijf	102, 227, 355		
Gras	354	Spertijden Kleinbedrijf	75, 123		
Grasland	33, 67, 85, 155, 205	Suikerbieten	205		
Groenten	33, 155, 315, 335, 345	Surrogaten	155		
Handel	204, 215, 227, 238, 248, 314, 325, 345, 354, 363, 374, 384, 394	Tabak	47, 58, 113, 195, 355		
Hennep	205	Tankgas	205		
Ieffingen	354	Textiel	102, 325, 364		
Hooi	335, 354	Tuinbouw	33, 59, 102, 205, 227, 364, 395		
Hout	248, 272, 335, 345, 354	Turf	59, 335		
Industrie	238, 248, 345, 354, 363, 375, 384, 394	Tweelandenorganisaties	59		
Kaas	75, 227, 315	Uien	33		
Kamers van Koophandel	47, 184	Varkens	59, 227, 315		
Kantoor machines	156	Vee	67, 165, 185, 195, 205, 227, 248, 272, 315, 355, 375		
Kapok	121, 165	Veeproducten	113		
Keramische Industrie	58, 194	Veevoeder	47, 102, 238		
Klaver	354	Vennootschappen	325, 363		
Klomp	272	Vennootschapsbelasting	227, 305, 335, 395		
Kunstmest	59, 215, 335	Verf en -grondstoffen	102, 165		
Kweekerij	59, 354	Vermogensbelasting	227, 305		
Landbouw	33, 47, 59, 67, 75, 85, 93, 102, 155, 165, 195, 205, 215, 227, 248, 305, 364, 375, 385, 394/95	Vervoerswezen	59, 102, 165, 248, 375		
Landstand, Nederlandsche	32, 102, 272	Vestigingscischen	102		
		Vezelstoffen	215		
		Visscherij	33, 59, 102, 123, 215, 305, 325, 385		

DE TWENTSCHE BANK N.V.

MAANDSTAAT OP 31 AUGUSTUS 1942

Kas, Kassiers en Daggeldleeningen	f 10.343.669,21	Kapitaal	f 40.000.000,—
Nederlandsch Schatkistpapier	„ 281.345.656,31	Reserve	„ 11.000.000,—
Ander Overheidspapier	„ 7.639.292,19	Bouwreserve	„ 1.500.000,—
Wissels	„ 124.938,03	Deposito's op Termijn	„ 42.407.045,36
Bankiers in Binnen- en Buitenland	„ 13.222.150,51	Crediteuren	„ 253.465.464,75
Effecten en Syndicaten	„ 2.751.401,70	Overlopende Saldi en Andere Rekeningen	„ 9.407.298,58
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten	„ 8.631.922,62	Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 1.563.549,54
Debiteuren	„ 28.187.196,66	Aandeelhouders voor Effecten in Leendepôt	„ 12.885.150,—
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	„ 1.533.581,46		
Gebouwen	„ 4.000.000,—		
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 1.563.549,54		
Effecten van Aandeelhouders in Leendepôt	„ 12.885.150,—		
	f 372.228.508,23		f 372.228.508,23